

AI

AI DANIşMAN

ÜCRETSİZ SÜRÜM

Akademisyenler için Yapay Zekâ

YÖK ve TÜBİTAK kuralları, aşama ayrımı, kaynak doğrulama, beyan, hakemlik yasağı, yağcılık riski, akademik yazım zanaatı ve tez danışmanlığı.

AI Danışman – Ücretsiz Eğitim Serisi

Bu belgeyi dilediğin gibi paylaşabilirsin. Satılamaz, değiştirilemez.

Eylül 2026 · aidanisman.pages.dev · t.me/aidanisman

İÇİNDEKİLER

- 01 Yanlış soru, doğru soru
- 02 YÖK'ün aşama ayrımı
- 03 Literatür taramasının tuzağı
- 04 Yapay zekâ metnini akademik metne çevirmek
- 05 Beyan: nereye, nasıl
- 06 Yağcılık: akademisyenin görmediği risk
- 07 Hakemlikte mutlak yasak
- 08 Kaynak doğrulama: en pahalı hatanın önlenmesi
- 09 Fon başvurusunda beyan
- 10 Öğrenci ve tez: danışmanın karşılaştığı asıl soru
- 11 Veri, etik kurul ve KVKK
- 12 Pratik yerleşim
- 13 Aşama aşama: ne yapılır, ne yapılmaz
- 14 İlk hafta ve sonrası

01 Yanlış soru, doğru soru

Akademide en çok sorulan soru şu: "*Yapay zekâ kullanmak etik mi?*" Bu soru cevaplanamıyor, çünkü fazla geniş.

Türkiye'deki iki resmî rehber de aynı yerden giriyor ve soruyu değiştiriyor:

Doğru soru: "Yapay zekâyı kullandım mı?" değil — "**Araştırmanın hangi aşamasında kullandım?**" Etik sınır araçta değil, aşamada.

İki resmî belge — çoğu akademisyen varlığından habersiz

Belge	Kurum	Tarih	Kapsam
Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber	YÖK	Mayıs 2024	Araştırma ve yayın
Destek Süreçlerinde Üretken Yapay Zekânın Sorumlu ve Güvenilir Kullanımı Rehberi	TÜBİTAK	Ocak 2026	Proje başvurusu ve değerlendirme

Yabancı kaynaklı eğitimler Türk akademisyenine COPE ve ICMJE anlatıyor. Onlar da önemli — ama sizi doğrudan bağlayan, disiplin sorumluluğu doğuran metinler bu ikisi.

02 YÖK'ün aşama ayrımı

YÖK rehberi, üretken yapay zekâyâ yaptırılacak işleri açıkça sayıyor:

REHBERİN SAYDIĞI KULLANIM ALANLARI

Araştırma hipotezi, yöntemi, örneklem büyüklüğü tespiti / güç analizi, veri analizi, veri toplama, veri depolama ve paylaşımı, **literatür taraması**, kaynakların düzenlenmesi, **dilbilgisi ve yazım kontrolü, çeviri**.

Koşul: yaptırılan işlerin araştırmacı tarafından *dikkat ve özenle gözden geçirilmesi*, maddi hataların düzeltilmesi, taraflı veya olgusal hataların tespiti ve **ortaya çıkan ürünün yasal ve etik sorumluluğunun alınması**.

Ve kapsam dışını da aynı netlikte söylüyor:

KAPSAM DIŞI AŞAMALAR

Rehberin ifadesiyle, kullanım amacı ve kapsamı **"hipotez geliştirme, tartışma, yorumlama ve uygulama gibi üst düzey beceri, deneyim ve uzmanlık gerektiren aşamaları içermemelidir."**

Sınır testi

Rehber, tereddütte kalındığında uygulanacak tek bir ölçüt veriyor:

"Yapay zekâ kullanımı araştırmacının katkısını ortadan kaldırıyor mu?" Kaldırıyorsa etik sorunla karşılaşılması muhtemel.

Bu ölçüt, uzun kural listelerinden daha kullanışlı çünkü yeni bir durumla karşılaştığında da işliyor. Dil kontrolü katkını ortadan kaldırmıyor; tartışma bölümünü yazdırmak kaldırıyor.

Sorumluluk devredilemiyor

Rehberin en açık cümlelerinden biri: yapay zekânın akıl yürütme sürecinin bilinemez olması, **araştırmacının yasal ve etik sorumluluğunu ortadan kaldırmıyor**. Araştırmacı, modelin nasıl düşündüğünden değil, *o sonucu kullanmaktan* sorumlu.

03 Literatür taramasının tuzağı

Literatür taraması rehberin açıkça izin verdiği bir kullanım. Ama aynı yerde dört risk sayılıyor ve bunlar sahada en çok zarar veren hatalar:

Risk	Pratikte görünümü
Uydurma kaynak	Var olmayan makale, gerçek yazar adıyla ve inandırıcı bir DOI ile sunulur
Kalite değerlendirememe	Yağmacı dergideki bir yazı ile alanın temel makalesi aynı ağırlıkta gösterilir
Güncellik boşluğu	Son dönem yayınları taramanın dışında kalır
Tarafılık	Belirli bir görüş baskın gelir, karşı literatür görünmez

TEK KURAL

Modelden gelen hiçbir kaynak, kaynağın kendisi görülmeden kaynakçaya girmez. DOI'yi aç, makaleyi bul, alıntılanan cümlelerin gerçekten orada olduğunu gör. Bu adım atlandığında ortaya çıkan sonuç yalnız utanç verici değil — TÜBİTAK rehberinin diliyle *"sahte veya yanıltıcı referans oluşturmak"*, yani bir etik ihlal.

04 Yapay zekâ metnini akademik metne çevirmek

Rehberler dil kontrolü ve çeviriye açıkça izin veriyor. Ama izin verilmesiyle sonucun iyi olması ayrı şeyler: model çıktısı akademik metin gibi durmuyor ve bunun tanınabilir sebepleri var.

Model metninin altı işareti

İşaret	Nasıl görünür	Düzeltilme
Aşırı hedging	"olabilir", "görünmektedir", "düşünülmektedir" yığılması	Bulguya dayanan iddiada net ol; hedging yalnız gerçekten belirsiz yerde
Boş bağlaçlar	"Ayrıca", "bununla birlikte", "sonuç olarak" ile başlayan paragraf zinciri	Bağlacı at, cümleyi doğrudan kur
Üçlü liste bağımlılığı	Her yerde "x, y ve z" kalıbı	Bazılarını ikiye indir, bazılarını cümleye yay
Eşit uzunlukta paragraflar	Metin görsel olarak fazla düzenli	Ritmi kır; kısa paragraf ekle
İçi boş vurgu	"önemlidir", "kritiktir", "dikkat çekicidir"	Neden önemli olduğunu yaz ya da cümleyi sil
Genel geçer giriş	"Son yıllarda ... giderek artan bir ilgi görmektedir"	Doğrudan boşluğa gir: literatürde ne eksik

NEDEN ÖNEMLİ — KALİTE DEĞİL, GÜVENİLİRLİK

Bu işaretler bir metni yalnız kötü göstermiyor; **okuyanda beyan edilmemiş kullanım şüphesi** uyandırıyor. Beyan etmiş olsanız bile, metnin tamamının modelden çıktığı izlenimi hakem sürecinde aleyhinize işliyor. Metnin senin olduğunun en iyi kanıtı, senin gibi yazılmış olması.

Retorik durum: metni yerine oturtan üç soru

Yazma müfredatlarının merkezinde duran ve model çıktısının en çok kaçırdığı şey bu üçlü:

Soru	Metne etkisi	Prompt'a nasıl girer
Amaç — bu metin ne yapmalı	İkna mı, bilgilendirme mi, tartışma mı	"Amacım [x]; okuyucu sonunda [y]'yi kabul etmeli"
Kitle — kim okuyor	Terim seçimi, ne kadar açıklama gerektiği	"Okuyucu [alan] uzmanı; temel kavramları açıklama"
Tür — hangi biçim	Yapı, uzunluk, ton, alıntı yoğunluğu	"[Dergi/tür] için; [alan]'ın yerleşik yapısına uy"

RETORİK DURUMU TANIMLI DİL DÜZELTMESİ

Bu metnin dilini düzelt. İÇERİĞE DOKUNMA.

RETORİK DURUM

Amaç: [ikna / bildirme / tartışma]

Kitle: [kim, hangi uzmanlık seviyesinde]

Tür: [makale bölümü / bildiri / tez bölümü / hakem yanıtı]

KURALLAR

- Hedging'i azalt: bulguya dayanan iddiada net ol
- "Ayrıca / bununla birlikte / sonuç olarak" ile paragraf başlatma
- "Önemlidir / kritiktir" gibi içi boş vurgu kullanma
- Paragraf uzunluklarını çeşitlendir
- Terminolojiyi DEĞİŞTİRME; alanın kullandığı terim neyse o kalsın
- Yeni iddia EKLEME, var olan iddiayı yumuşatma

Metin: [metin]

Son iki kural kritik. Model, dil düzeltirken sessizce terminoloji değiştirebiliyor ve iddiaları yumuşatabiliyor — ikisi de içerik müdahalesi. Metni düzeltilmiş hâliyle alırken **iddialarının aynı kaldığını** kontrol et.

05 Beyan: nereye, nasıl

Beyan konusunda en sık yapılan hata, onu bir nezaket sanmak. YÖK rehberi bu konuda kesin:

REHBERİN İFADESİ

"Bilimsel araştırma ve yayın yazım aşamalarında ÜYZ kullanılan bölümlerin **yöntem kısmında açıklanması gereklidir**. Bu hususların göz ardı edilmesi, şartları çerçevesinde **disiplin sorumluluğuna** yol açacaktır."

Beyanda bulunması gerekenler

- Hangi **araç** kullanıldı
- Aracın **versiyonu**
- **Ne zaman** kullanıldı
- Çalışmanın **hangi aşamasında** veya bölümünde kullanıldı

Versiyon bilgisi çoğu beyanda atlanıyor ama ikisi de rehberde açıkça isteniyor — sebebi şu: aynı aracın farklı sürümleri farklı davranıyor, tekrarlanabilirlik için sürüm gerekiyor.

Kullanılabilir beyan cümlesi

YÖNTEM BÖLÜMÜNE – DİL VE ÇEVİRİ

Çalışmanın yazım sürecinde [araç adı, sürüm], yalnızca dilbilgisi ve üslup kontrolü ile [kaynak dil]-Türkçe çeviri aşamalarında kullanılmıştır. Ortaya çıkan metin yazar(lar) tarafından gözden geçirilmiş olup içeriğin doğruluğu ve bilimsel sorumluluğu yazar(lar)a aittir.

YÖNTEM BÖLÜMÜNE – LİTERATÜR TARAMASI

Literatür taramasının ilk aşamasında [araç adı, sürüm] kullanılmış; elde edilen tüm kaynaklar yazar(lar) tarafından asıl metinlerine erişilerek doğrulanmış, doğrulanamayan kaynaklar çalışma dışında bırakılmıştır. Kaynakların seçimi, değerlendirilmesi ve yorumlanması yazar(lar) tarafından yapılmıştır.

YAZARLIK

Üretken yapay zekâ **yazar olarak yer alamıyor**. YÖK rehberinin gerekçesi teknik değil, kavramsal: çalışmanın nihai hâlinin sorumluluğunu bir araştırmacı gibi alamıyor. Aynı yerde bir cümle daha var — bir makalenin tamamının yapay zekâyâ yazdırılması "*düşünülemez*."

06 Yağcılık: akademisyenin görmediği risk

Modeller ince ayar sürecinden **kullanıcıya katılma eğilimiyle** çıkıyor. Akademik bağlamda bu, düşündüğünden çok daha tehlikeli — çünkü akademik çalışmanın tamamı iddiaların sınanması üzerine kurulu.

Nerede karşına çıkıyor

Ne sorarsın	Ne alırsın	Gerçekte ne oldu
"Hipotezim mantıklı mı?"	"Evet, literatürle uyumlu görünüyor"	Onay değil, eğilim
"Bu yorumum doğru mu?"	"Doğru bir çıkarım"	Model senin yorumunu benimsedi
İtiraz edersin	Fikrini değiştirir	İkna olmadı, uyum sağladı
"Bence bu bulgu şunu gösteriyor"	Sana katılır ve gerekçe üretir	Fikrini söylemen cevabı belirledi

AKADEMİDE NEDEN DAHA TEHLİKELİ

Bir hipotezi, bir yorumu ya da bir yöntem seçimini modele onaylattığında aldığın onay **bir hakem görüşü değil** — ama öyleymiş gibi hissettiriyor. Ve bu his, gerçek bir meslektaşla danışmayı erteletiyor. Yapay zekânın akademisyene en büyük riski hatalı bilgi üretmesi değil; *sinanmışlık hissi* üretmesi.

Üç düzeltme

- Fikri sahiplenme.** "Benim hipotezim" yerine "bir hipotez" de.
- Onay isteme, itiraz iste.** "Doğru mu?" yerine "Bu yorumun yanlış olduğu üç senaryoyu yaz."
- Hakem gibi okut.** Metnini "sert bir hakem" rolüyle eleştirt — ama unutma: bu senin *kendi* metnin için geçerli.

KENDİ ÇALIŞMANI SINATMA

Aşağıdaki [hipotez / yorum / tartışma] SAVUNMANI istemiyorum.

- Bu iddia verilerin desteklediğinden fazlasını mı söylüyor
- Hangi alternatif açıklama tartışılmamış
- Bir hakem burada ilk hangi soruyu sorar
- Nedensellik ima edilen ama korelasyon olan cümle var mı
- Sınırlılıklar bölümünde eksik ne var

Beni rahatlatma. Kibar olmaya çalışma.

Metin: [kendi metnin]

Çıkarım: Bu prompt, model kullanımının akademide en meşru ve en verimli biçimi. Metni *yazdırmak* kapsam dışı; yazdığın metni *sinatmak* hem serbest hem de çalışmanın kalitesini gerçekten yükseltiyor. Ve katkını ortadan kaldırmıyor — güçlendiriyor.

Diğer iki ince ayar etkisi

Davranış	Akademik metindeki görünümü	Düzeltilme
Gereksiz uzunluk	Bir paragraflık argümanı bir sayfaya yayma	Kelime sınırını sayıyla ver
Aşırı temkinlilik	Her cümlede hedging; net iddia kalmıyor	"Bulguya dayanan iddiada net ol" kuralını ekle

07 Hakemlikte mutlak yasak

Bu bölüm, rehberlerin en çok gözden kaçan ve en sert kuralını içeriyor.

TÜBİTAK'ın Ocak 2026 tarihli rehberi iki rolü bilinçli olarak ayırıyor: başvuru sahibi ve **değerlendirici**. Değerlendirici tanımı geniş — hakemler, panelistler, danışmanlar, izleyiciler, raportörler ve ilgili komite/kurul üyeleri.

KURAL

Değerlendiricilerin, değerlendirme göreviyle ilgili **herhangi bir amaçla** üretken yapay zekâ araçlarını kullanmaları **kesinlikle yasak**. Yasak, sürecin her aşamasını kapsıyor: bireysel değerlendirme, panel toplantıları ve raporlama. Yasaklanan işler arasında projeye dair metni *analiz etmek, anlamak veya özetlemek* ile önerinin *güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek* de açıkça sayılıyor.

Gerekçe gizlilik ve veri güvenliği. Rehber bu yasağın NIH, NSF, ERC / Avrupa Komisyonu ve YÖK Etik Rehberi ile uyumlu olduğunu belirtiyor — yani uluslararası bir fikir birliği.

Neden bu kadar önemli

Türkiye'de aynı akademisyen çoğu zaman **hem başvuru sahibi hem hakem**. Ve iki rol için kural taban tabana zıt:

Rol	Kural
Başvuru sahibi	Kullanabilir — beyan ederek
Değerlendirici	Kullanamaz — hiçbir amaçla, hiçbir aşamada

"Sadece özetletiyorum, karar benim" cümlesi burada geçerli değil. Değerlendirilen metin **başkasının yayımlanmamış çalışması**; onu bir dış sisteme yüklemek zaten gizlilik ihlali. Aynı mantık dergi hakemliği için de geçerli: hakem olarak elinize gelen makale, size emanet edilmiş yayımlanmamış bir çalışmadır.

08 Kaynak doğrulama: en pahalı hatanın önlenmesi

Uydurulan kaynak, akademik yapay zekâ kullanımının en pahalı ve en kolay önlenabilir hatası. Protokol her kaynak için otuz saniye alıyor.

#	Kontrol	Başarısızsa
1	DOI çalışıyor ve doğru makaleye gidiyor mu	Kaynağı at
2	Yazar adları ve yıl eşleşiyor mu	Doğru künyeye değiştir
3	Dergi adı gerçek mi, künye uyuyor mu	Kaynağı at
4	Atfedilen bulgu gerçekten o metinde mi	Kaynağı at
5	Sayfa veya bölüm numarası doğru mu	Düzelt
6	Kaynak alanın standartlarına uygun mu	Değerlendir, gerekirse çıkar

DÖRDÜNCÜ MADDE EN ZOR YAKALANAN

Kaynak *var olabilir* ama ona atfedilen bulgu içinde *olmayabilir*. Model gerçek bir makaleye gerçek olmayan bir sonuç atfediyor. Bu, DOI kontrolünden geçen ama içerik kontrolünden geçmeyen bir hata türü — ve hakem yakaladığında en zor açıklanan durum.

Toplu doğrulama — pratik yol

1. Kaynakçayı referans yöneticisine **DOI ile** aktarmayı dene. Aktarılamayan kaynak, yüksek ihtimalle yok.
2. Aktarılanların künyesini programın çektiği künyeye karşılaştır.
3. Metinde alıntı yapılan her kaynağın ilgili sayfasını aç ve cümleyi gör.

Neden bu, bir "dikkat" meselesi değil

Sahte veya yanıltıcı referans oluşturmak, TÜBİTAK rehberinin dilinde **çarpıtma** kapsamına giriyor — yani adı konmuş bir etik ihlal. "Model uydurdu, ben fark etmedim" bir savunma değil: rehberler, çıktının sorumluluğunun açıkça araştırmacıda olduğunu söylüyor ve modelin akıl yürütme sürecinin bilinemez olmasının bu sorumluluğu ortadan kaldırmadığını yazıyor.

09 Fon başvurusunda beyan

TÜBİTAK, başvuru sahipleri için beyanı zorunlu tutuyor ve **"önemli ölçüde kullanım"** ifadesini tanımlıyor — bu tanım, "ben sadece biraz kullandım" tartışmasını bitiriyor.

Kullanım	Beyan
Basit dilbilgisi / yazım denetimi	Temel kullanım sayılıyor
Herhangi bir bölümün taslağının oluşturulması (giriş, yöntem, literatür özeti)	Beyan edilmeli
Analiz için kod üretilmesi	Beyan edilmeli
Veri analizi yapılması	Beyan edilmeli
Görsel oluşturulması	Beyan edilmeli
Ana argümanları destekleyen içerik üretimi	Beyan edilmeli

Beyan, başvuru sisteminde bu amaçla ayrılmış özel bölüme yapılıyor ve aracın **adı ile versiyonunu**, hangi aşamada kullanıldığını içermeli.

Yasaklar ve mevzuat karşılıkları

Davranış	Karşılığı
Başkasının fikrini, metnini, verisini kaynak göstermeden kullanmak veya başka sözcüklerle ifade etmek	Aşırma
Gerçek dışı veri üretmek	Uydurma
Veriyi/sonucu değiştirmek, sahte referans oluşturmak	Çarpıtma
Gizli proje detayı, yayımlanmamış veri veya kişisel veri girmek	Gizlilik ve yasal yükümlülük ihlali

Bunlar "kötü uygulama" değil, adı konmuş etik ihlaller. Aracın kullanılmış olması niteliği değiştirmiyor.

10 Öğrenci ve tez: danışmanın karşılaştığı asıl soru

Danışmanların sorduğu soru genelde "öğrenci kullandı mı" oluyor. Bu soru cevaplırsa bile bir işe yaramıyor. Asıl soru şu: **kullanım öğrenmeyi engelledi mi?**

Tek ölçüt

ÖĞRENCİ ÜRETTİĞİ HER CÜMLEYİ SAVUNABİLİYOR MU

Savunabiliyorsa sorun yok — araç kullanmış olması bir ihlal değil, bir yöntem. Savunamıyorsa sorun araç kullanması değil, **öğrenmemiş olması**. Bu ölçüt yasak listelerinden güvenilir, çünkü doğrudan tezin amacını ölçüyor.

Danışmanın soracağı dört soru

Durum	Soru	Ne öğrenirsin
Metin birden iyileşti	"Bu paragrafta neyi savunuyorsun, tek cümleyle"	Metin öğrencinin mi
Kaynakça büyüdü	"Şu üç kaynağı okudun mu, ne diyorlar"	Doğrulama yapılmış mı
Analiz kodu çalışıyor	"Bu satır ne yapıyor, kaldırırsak ne olur"	Kod anlaşılmış mı
Tartışma güçlü	"Bu yorumun karşıtı ne olurdu"	Yorum öğrencinin mi

Tez başında konuşulacaklar

Bu konuşma **tez başında** yapılırsa sorun çıkmıyor; sonunda yapılırsa geç oluyor. Dört madde yeterli:

- Hangi aşamalarda serbest:** dil ve çeviri, literatür taraması (doğrulama zorunlu), kod yazımı (testi öğrenciye ait)
- Hangi aşamalarda kullanılmaz:** araştırma sorusu ve hipotez, tartışma ve yorum
- Kayıt:** öğrenci kullanım günlüğü tutar ve her görüşmede paylaşır
- Beyan:** tezin yöntem bölümünde belirtilir; enstitünün formatı varsa ona uyulur

Ders tarafında: ölçme biçimini değiştirmek

Öğrenci kullanımını yasaklamak işlemiyor. İşleyen şey, **ayırt edici olmayan değerlendirmelerden vazgeçmek**.

Ayırt edici değil	Ayırt edici
Ev ödevi denemesi	Sözlü savunma
Bilgi soran sınav	Sınıf içi kısa yazma
Genel konuda derleme	Kendi verisiyle proje
Tek teslimli ödev	Taslak → geri bildirim → son hâl

Çıkarım: Sağ sütunun tamamı yapay zekâdan *önce de* daha iyi değerlendirme yöntemleriydi. Yapay zekâ yeni bir problem yaratmadı; var olan bir zayıflığı görünür kıldı. Bu yüzden çözüm bir yasak değil, bir tasarım değişikliği.

11 Veri, etik kurul ve KVKK

Kişisel veri

YÖK rehberinin kuralı net: kişisel veriler **anonimleştirilmediği veya sistem dışında maskelenmediği sürece** bu sistemlere girilmemeli.

Buna ek olarak, Türkiye'de yurt dışına veri aktarımı rejimi 2024'te değişti ve bugüne kadar **hiçbir ülke için yeterlilik kararı verilmiş değil**. Yurt dışı merkezli bir araca kişisel veri girmek, doğrudan bir aktarım meselesi doğuruyor. Nitel araştırmada görüşme dökümleri, sağlık araştırmasında hasta verileri bu kapsamda.

Etik kurul

Rehber, **etik kurul başvurusunda yapay zekâ kullanımının Kurula bildirilmesini** istiyor: araştırma protokolünde kullanımın amacı, kapsamı ve niteliği belirtilebilir. Bu, çoğu başvuruda atlanan ama sonradan sorulduğunda cevabı olmayan bir madde.

Kesin sınırlar

Konu	Kural
Anket	Gerçek katılımcılar yerine yapay zekâ kullanılması doğru değil
Veri analizi	Kendi eğittiğin model uygun; hazır sistemde yöntemin etik sorun yaratabileceği göz önünde tutulmalı
Veri etiketleme	Kullanılabilir; doğruluk eğitim verisinin kalitesine bağlı, sorumluluk kullanıcıda
Taraflılık tespiti	Kullanılabilir ama tek araç olmamalı

12 Pratik yerleşim

Kuralları bilmek yetmiyor; bir çalışma düzenine oturması gerekiyor.

Aşama	Kullan	Kullanma
Konu ve soru belirleme	Alan haritası çıkarma, karşıt görüşleri listeleme	Hipotezi yazdırma
Literatür	Tarama, düzenleme, özetleme	Doğrulamadan kaynakça
Yöntem	Güç analizi, örneklem hesabı kontrolü	Yöntemi seçtirme
Veri toplama	Form ve protokol taslağı	Katılımcı yerine kullanma
Analiz	Kod yazımı, hata ayıklama	Sonucu yorumlatma
Yazım	Dil, üslup, yapı, çeviri	Tartışma bölümünü yazdırma
Hakemlik	—	Hiçbir şey

İlk hafta

1. YÖK rehberini ve — TÜBİTAK'a başvuruyorsan — TÜBİTAK rehberini oku. İkisi de ücretsiz ve kısa.
2. Kendi kurumunun ve hedef derginin politikasını kontrol et; bunlar rehberlerin üstüne ek kural koyabiliyor.
3. Devam eden çalışmada kullandığın araçları ve aşamaları **şimdi** not et — beyan, sonradan hatırlanarak yazılamıyor.
4. Kaynakça doğrulama alışkanlığını kur: her kaynağın aslını gör.

13 Aşama aşama: ne yapılır, ne yapılmaz

Bu tablo rehberin tamamının özeti. Sağ sütunun gerekçesi her satırda aynı: o iş yapıldığında araştırmacının katkısı ortadan kalkıyor.

Aşama	Yapılabilir	Yapılamaz	Beyan
Konu belirleme	Alan haritası, karşıt görüş listesi, boşluk taraması	Araştırma sorusunu ve hipotezi yazdırma	—
Literatür	Tarama, düzenleme, sınıflandırma, özetleme	Doğrulanmamış kaynağı kaynakçaya alma	Evet
Yöntem	Güç analizi kontrolü, örneklem hesabı doğrulama, protokol taslağı	Yöntem seçimini modele bırakma	Evet
Etik kurul	Başvuru metni taslağı	Kullanımı Kurula bildirmemek	Kurula bildirilir
Veri toplama	Form ve görüşme kılavuzu taslağı	Gerçek katılımcı yerine kullanma	Evet
Veri işleme	Temizleme kodu, dönüştürme, etiketleme	Ham kişisel veriyi araca girme	Evet
Analiz	Kod yazımı, hata ayıklama	Sonucu yorumlatma	Evet
Bulgular	Tablo ve şekil düzenleme	Bulgu üretme, eksik veriyi tamamlatma	Evet
Tartışma	Kendi metnini eleştirtme, karşı argüman sordurma	Tartışmayı yazdırma	—
Yazım	Dil, üslup, yapı, çeviri	—	Evet
Hakemlik	—	Her şey	Kullanım yok

TARTIŞMA SATIRINDAKİ AYRIM

Tartışmayı *yazdırmak* kapsam dışı, ama yazdığın tartışmayı *eleştirtmek* serbest ve çok verimli. Fark şu: birincisinde metin modelden çıkıyor, ikincisinde metin senden çıkıyor ve model yalnız zayıf noktayı gösteriyor. Katkın ortadan kalkmıyor, güçleniyor.

14 İlk hafta ve sonrası

Gün	İş
1	YÖK rehberini oku. Kısa ve ücretsiz.
2	TÜBİTAK'a başvuruyorsan onun rehberini de oku — özellikle değerlendirici bölümünü.
3	Kurumunun ve hedef derginin politikasını kontrol et. İkisi de rehberlerin üstüne ek kural koyabiliyor.
4	Devam eden çalışmada kullandığın araç, sürüm ve aşamaları şimdi not et.
5	Kaynakça doğrulama turu: her kaynağın aslını gör.
6	Yöntem bölümüne beyan cümleleri yaz.
7	Kullanım günlüğü şablonunu kur; bundan sonra günlük doldur.

Son çıkarım: Bu rehberin tamamı tek bir ayırım üzerine kurulu: **hazırlığı devredebilirsin, yargıyı devredemezsin**. Hipotez, yorum, tartışma ve hakemlik — dördü de yargı. Tarama, düzenleme, dil ve kod — dördü de hazırlık. Bu ayırımı bilen bir akademisyen, ezberlenmiş kural listesine ihtiyaç duymuyor: yeni bir durumla karşılaştığında da doğru kararı verebiliyor.

Buradan sonrası

Aşama bazlı kullanım haritası, hazır beyan metinleri, kaynak doğrulama protokolü, yayın öncesi kontrol listesi, tez danışmanlığı ve ders tasarımı için çerçeveler 'nda.

t.me/aidanisman · aidanisman.pages.dev

Bu belge YÖK'ün Mayıs 2024 tarihli "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber"i ile TÜBİTAK'ın Ocak 2026 tarihli "Destek Süreçlerinde Üretken Yapay Zekânın Sorumlu ve Güvenilir Kullanımı Rehberi"ne dayanmaktadır; Eylül 2026 itibarıyla derlenmiştir. Rehberler güncellenebilir ve kurumunuz ile hedef derginizin kendi politikaları ek kurallar getirebilir — her çalışma öncesi bunları ayrıca kontrol edin. Bu belge eğitim amaçlıdır, hukuki tavsiye niteliği taşımaz.